

duga i isplata. Postupkom otvaranja kredita korisnicima proračuna stavljaju se na raspolaganje za njih planirane proračunske stavke izdataka, što čini drž. tijelo nadležno za proračun prema točno utvrđenim terminima. Angažiranje kredita postupak je u kojem se stvara novčana obveza tijela koja angažiraju proračunski kredit, a posljedica je isplata novca iz drž. riznice. Pošto je kredit angažiran, isplati proračunskih sredstava prethodi radnja kojom se utvrđuje je li stvarno izvršena neka materijalna isporuka ili obavljena neka usluga. Kada se utvrdi da je materijalna isporuka izvršena ili usluga obavljena, ovjerom na računu, platnoj listi ili sličnom dokumentu naredbodavac izdaje pismenu naredbu (nalog) za isplatu te ju upućuje računopolagaču, koji izvršava isplatu. Izvršenje proračuna ostvaruju točno ovlaštene osobe: proračunski naredbodavac, računopolagač i rukovoditelj imovinom. Proračunski je naredbodavac osoba ovlaštena za angažiranje proračunskih kredita i izdavanje naloga za isplatu. On nikada nije izvršitelj isplate. To je zabranjeno zbog kontrole uporabe proračunskih sredstava. Isplatu iz proračuna obavlja računopolagač. Prije isplate, kontrolira dokumentaciju na temelju koje se obavlja isplata te jesu li nalazi za isplatu sukladni proračunskim pozicijama. Rukovoditelj imovine neposredno rukuje imovinom kojom se koriste proračunski korisnici. Brine se o ulazu i izlazu javne imovine te o njoj vodi propisanu evidenciju.

izvršitelj oporuke (engl. *executor of the will*; njem. *Testamentvollstrecker*; franc. *exécuteur testamentaire*), osoba kojoj je ostavitelj oporukom povjerio dužnost da se brine o izvršenju njegove posljednje volje, a ona je tu dužnost prihvatila. Pravna je priroda institucije izvršitelja oporuke sporna (navodi se da je i. o. mandatar ostavitelja, zastupnik nasljednika, fiducijar, staratelj ostavine, izvršitelj specifične javne službe, nositelj posebnog vlastitog prava da upravlja ostavinom). Ipak, izvršitelja oporuke najispravnije je kvalificirati kao institut *sui generis*, koji se ne bi mogao u potpunosti poistovjetiti ni sa čim od navedenog. Institucija izvršitelja oporuke omogućava ostavitelju da brigu oko svoje posljednje volje i upravljanje ostavinom povjeri osobi u koju ima povjerenja, i to ne samo kada ostavitelj sumnja hoće li nasljednici postupiti u skladu s njegovom voljom, već i kada smatra da je u interesu nasljednika da umjesto njih neke poslove obavlja neka druga osoba. I. o. postaje se temeljem oporučne odredbe ostavitelja. Osta-

vitelj može kao izvršitelja oporuke imenovati i više osoba, bilo simultano, bilo sukcesivno, bilo supsidijarno. Da bi netko postao i. o. potrebno je da je poslovno sposoban u vrijeme kada bi tu funkciju trebao vršiti, te da pristane biti izvršitelj oporuke. Čim sazna da je ostavitelj odredio nekoga za izvršitelja oporuke, sud poziva tu osobu da se izjasni želi li se prihvatiti te dužnosti ili ne. Ako ni jedna od oporukom određenih osoba ne želi prihvatiti dužnost izvršitelja oporuke, tada nitko neće biti i. o., jer sud nije ovlašten samostalno postavljati izvršitelja oporuke. Djelokrug izvršitelja oporuke ovisi o ostaviteljevoj volji. Ako ostavitelj u tom pogledu ništa nije odredio, *Zakon o nasljeđivanju* propisuje da su dužnosti izvršitelja oporuke, poglavito, da se stara o čuvanju ostavine, da njome upravlja, da se stara o isplati dugova i zapisa, i uopće da se stara da oporuka bude izvršena onako kako je to oporučitelj htio. U okviru tih dužnosti, i. o. djeluje u svoje ime, a za račun nasljednika. Pritom je dužan postupati pažnjom dobroga domaćina. Ako ima više izvršitelja oporuke, oni vrše povjerenje im dužnosti zajedno, osim ako oporučitelj nije drukčije odredio. I. o. djeluje pod nadzorom suda, kome polaže račun. Pripada mu pravo na naknadu troškova i nagrada za trud, a one mu se isplaćuju na teret raspoloživog dijela ostavine. Funkcija izvršitelja oporuke prestaje kad izvrši povjereni mu zadatak, ako izvršenje zadatka postane nemoguće, u slučaju da umre, da izgubi poslovnu sposobnost ili kada ga sud opozove. Sud će ga opozvati ako nađe da njegovo djelovanje nije u skladu s voljom oporučitelja i zakonom.

izvršna funkcija → *izvršna vlast*

izvršna vlast (engl. *executive power*; njem. *ausführende Gewalt*; franc. *pouvoir exécutif*), grana drž. vlasti koja izvršava zakone, odnosno donosi pravne akte potrebne za njihovo izvršenje. U svim državama sastoji se od dvaju tijela, → *državnoga poglavara* i → *vlade*. Drž. poglavar obično je individualno tijelo (monarh, predsjednik republike ili diktator), iznimno kolektivno predsjedništvo (kao u Švicarskoj i u bivšoj SFRJ prema Ustavu iz 1974). Vlada je uvijek kolektivno tijelo, a čine ga članovi ministri i šef vlade (premijer, kancelar, predsjednik vlade). Oba su tijela politička, tj. u njima djeluju političari višega ugleda i moći, u demokratskim sustavima redovito jake osobe vladajućih polit. stranaka. Kako u suvremenim uvjetima na institucionalnom planu i. v. podrazumijeva postojanje

izvršna vlast

određenih nositelja, prema njihovu međusobnom odnosu razlikuju se tipovi organizacije izvršne vlasti. Prema klasičnoj koncepciji postoji monokratska, direktorijalna i dualistička egzekutiva. Monokratska egzekutiva podrazumijeva takvu organizaciju vlasti u kojoj je i. v. povjerena jednoj osobi. Dualistička egzekutiva kombinira značajke monokratske i direktorijalne egzekutive, jer ju čine nadležnosti jedne osobe (ustavni monarh ili predsjednik republike) i jedne grupe (ministarskoga kabineta, vlade). Direktorijalna egzekutiva jest kolektivni tip izvršnoga tijela vlasti koje čini manji broj ravnopravnih članova. Ustanovama drž. poglavara i vlade zajedničko je da su istodobno izvršna tijela prema ustavno-zakonodavnim tijelima i političko-odlučujuća tijela prema drž. upravi. Kao izvršnim tijelima, drž. poglavaru i vladi u nadležnosti je provođenje ustavnih i zakonskih normi: neke od najviših normi izvršavaju neposredno; svojim normama razrađuju i dopunjuju zakonske norme kako bi ih tijela uprave i građani mogli lakše primjenjivati; nadziru izvršavaju li niža tijela i građani ustavne, zakonske, sudske i njihove vlastite norme. Kao političko-odlučujuća tijela, drž. poglavar i vlada donose polit. odluke i više pravne norme koje moraju uvijek biti u skladu s dugoročnom zakonodavnom politikom i zakonima, kojima se vodi srednjoročna i svakodnevna unutarnja i vanjska politika države. Kako se zakonodavno tijelo ne može baviti mnogim svakodnevnim pitanjima, jer je u radu sporo a sastavom brojno, donošenje niza polit. odluka daje se u nadležnost drž. poglavaru i vladi, pri čem zakonodavno tijelo zadržava pravo nadzora. Tomu području pripadaju vanjska politika, unutarnja ekon. politika, zdravstvena politika, prosvjetna i kulturna politika i sl. Obavljajući poslove koji čine sadržaj izvršne funkcije, izvršna tijela donose dvije vrste akata, pravne i polit. akte. Pravni akti koje donose tijela izvršne vlasti obuhvaćeni su skupnim nazivom → *podzakonski akti*. Najvažnijim podzakonskim pravnim aktima pripadaju → *uredbe*, → *pravilnici*, *naputci*, *nauredbe* i → *odluke*.

U prošlosti je monarh, kao drž. poglavar, bio istodobno i zakonodavac i vrhovni sudac, te je na taj način sjedinio u sebi sve tri drž. dužnosti. Takav drž. poglavar bio je apsolutni monarh, a država apsolutna monarhija. U XVII. i XVIII. st. građanska je klasa ukinula apsolutistički sustav vlasti i uvela demokratski sustav diobe vlas-

ti te afirmirala suverenitet parlamenta. Iako u modernim državama drž. poglavar (ustavni monarh ili predsjednik republike) više nema zakonodavnih ovlasti, u okviru svojih nadležnosti sačuvao je dio nekadašnjih neograničenih ovlasti monarha: predstavljanje države u zemlji i inozemstvu; imenovanje veleposlanika i primanje vjerodajnica stranih diplomatskih predstavnika; vrhovno zapovijedanje oružanim snagama i dodjeljivanje vojnih činova; predlaganje zakona i promulgacija, odnosno suspenzivni → *veto* na zakone; predlaganje mandatarata za sastavljanje vlade (u parlamentarnom sustavu), a ponegdje i predlaganje sudaca; pomilovanje kazneno osuđenih osoba. Na temelju suvremene pravne i polit. doktrine afirmirani su u praksi različiti ustavni modeli ustrojstva vlasti, kojima su na različite načine ustrojeni kako odnosi među tijelima koja obavljaju osnovne kategorije drž. funkcija – zakonodavnu, izvršnu i sudbenu – tako i unutar izvršne vlasti. Ti modeli poznati su kao → *predsjednički sustav*, → *parlamentarni sustav*, → *polupredsjednički sustav*, → *skupštinski sustav*. Sustav predsjedničke vlade uspostavljen je *Ustavom SAD* iz 1787., kao prvi oblik ustavne republikanske vlade u svijetu.

U parlamentarnom sustavu izvršna je funkcija povjerena istodobno drž. poglavaru i vladi. Drž. poglavar je titularni nositelj izvršne funkcije, a stvarna polit. i operativna funkcija pripada vladi. U parlamentarnom je sustavu zakonodavna vlast podčinila izvršnu vlast: i drž. poglavar i vlada proizlaze iz parlamenta, tj. on ih bira i njemu su odgovorni. U XIX. i XX. st. razvila su se dva osnovna oblika organizacije izvršne vlasti u parlamentarnom sustavu – britanski kabineteskoga tipa i njemački kancelarskoga tipa – koji su doživjeli znatne promjene u korist egzekutive. U britanskom je sustavu osnovna institucija izvršne vlasti vlada. U uspostavljenom dvostranačkom sustavu sastavlja ju stranka koja je dobila većinu mjesta u Domu komun na općim parlamentarnim izborima. Na čelu vlade je premijer – prvi ministar koji je istodobno stvarni polit. šef vladajuće stranke i vlade. Vlada uživa uvijek sigurno povjerenje apsolutne većine članova Donjega doma te na taj način ustavna podređenost parlamentu stvarno nestaje. Unatoč tomu, Dom komuna posredno može imati nadzor, jer u njem djeluje i oporba s tzv. vladom u sjeni, koja ne može neposredno srušiti vladu, ali može snažno utjecati na javnost, što može imati učinka na sljedećim izbori-

ma. U SR Njemačkoj, gdje je afirmiran višestranački sustav s više snažnih stranaka, ključna polit. figura je prvi ministar kancelar, kojega bira parlament većinom svojih članova, i uvijek je rezultat koalicijskoga sporazuma. Kako se u tom sustavu i predsjednik republike bira u parlamentu, on obnaša samo neke dužnosti klasičnoga drž. poglavara. U njem. parlamentarnom sustavu parlament igra značajniju ulogu, jer može neposredno vršiti polit. nadzor izvršne vlasti te je uspostavljen znatno viši stupanj polit. ravnoteže između zakonodavne i izvršne vlasti. Ipak i u tom je modelu nadzor izvršne vlasti primarno neposredno politički (na izborima), a funkcija parlamenta samo je u posredovanju polit. javnosti. *Ustav Republike Francuske* iz 1958 (Peta Republika), os. njegova revizija 1962., afirmira inačicu parlamentarnoga sustava – polupredsjednički sustav. Taj model prihvaćen je i u *Ustavu RH* 1990. U njem je odnos zakonodavne i izvršne vlasti istovrstan čistomu parlamentarnomu sustavu, uz neke razlike. Dok je u čistom parlamentarnom sustavu vlada i njezin predsjednik temeljno, funkcionalno i jedino tijelo izvršne vlasti, pa je ona stvarno monistička, a formalno dualistička, u polupred-

sjedničkom sustavu oba tijela izvršne vlasti imaju i pravno i zbiljski ustavne ovlasti, pri čem su ovlasti predsjednika republike veće i odlučujuće, uz činjenicu da ga neposredno bira narod, što ga čini i ustavno i politički moćnijim od vlade, pa on *de facto* postaje šef izvršne vlasti.

U skupštinskom sustavu ostvarena je ustrojbeno i funkcionalna nadmoć skupštine unutar cjelovitoga sustava ustroja drž. vlasti. Kako je najpoznatiji skupštinski sustav u Švicarskoj (bio je primijenjen i u svim socijalističkim zemljama), može se reći da je u tom sustavu, kao državi uzoru, i. v. u rukama Skupštine. Svoju izvršnu vlast Skupština vrši preko Saveznoga vijeća, koje se bira na 4 godine, i kojemu je povjerena »vrhovna izvršna i upravna vlast«. Savezno je vijeće u potpunosti podčinjeno Skupštini i nema nikakve samostalne vlasti ni svoje politike. Skupština može njegove prijedloge prihvatiti ili odbaciti, a Vijeće ne podnosi ostavku ako njegovi prijedlozi ne prođu. Svake se godine na čelu Vijeća mijenja jedan od članova koji je u svojem mandatu i vršitelj dužnosti drž. poglavara.

izvršni naslov → *ovršna isprava*

izvršnost → *ovršnost*